

UDK 821.172-4
Vi-188

Autorius dėkoja Lietuvos dailės muziejui už darbų skenavimą

Knyga išleista Lietuvos kultūros tarybai parėmus

© Mikalojus Vilius, tekstas, 2014
© Mikalojus Vilius, iliustracijos, dizainas, 2014
© Tyto alba, 2014

ISBN 978-609-466-025-2

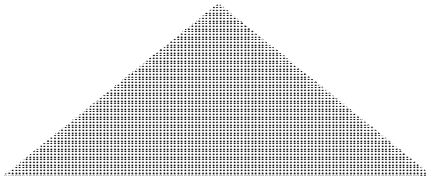
MIKALOJUS VILUTIS

SRIUBA

VILNIUS 2014

Nijolei, mano žmonai, dvi dukrytės man pagimdžiusiai

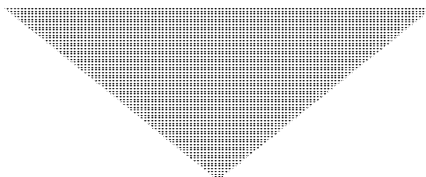
Žiūriu į gyvenimą ir verkia mano akys.
Viena iš džiaugsmo,
kita iš skausmo.

.....

Gyvenimas mano. Gražus kaip ilgesys.
Svajojau, kad grįžtų jaunystė, bet grįžo vaikystė.
Vaikai žaislais žaidžia, o aš galvojimais.
Dairausi aplink, nesuvokiū, kur esu, todėl man įdomu gyventi pasidarė.
Kaip vaikui. Ant žemės aš. Dangus aukštai.
Galvoju apie tai, kas šalia. Su savim pasikalbu. Garsiai.
Su Dievuliu pasikalbu, kuris mano viduj. Geras Jis man.
Griežtas, bet teisingas. Nubundam ryte abu ir šnekamės.
Rašinėliai mano iš tų pašnekesių.
Kuris žino, – tyli, kuris nežino, – kalba.
Rytų išmintis. Gyvulėliai nekalba. Žinojimas jiems duotas.
O aš nežinau. Todėl kalbu.
Esu bjaurus senis,
kikenantis iš to, kas man kadaise buvo šventa.
Jeigu žmonės skaitys mano rašinėlius ir jiems nebus liūdna – gerai. Jeigu
pagalvos, kad aš durnas – irgi gerai. Žmonės pagalvos.
Aplink mane kosmosas, o mano galvoj – chaosas. Bandau chaosą savo
galvoj paversti kosmosu.
Vadinu tai mąstymu.

.....

Mintys, kurios ne mano, bet man nesvetimos,
rašinėliuose kursyvu atspausdintos. Nenurodau, iš kur jos,
nes pats ne visada žinau.

PUODAS. DIEVO KŪRYBOS VIRŠŪNĖ

- Mano Dieve, kam man protą davei?
  - Kad nieko nesuprastum.
-

Žmogus, kurio niekas negirdi, kalbasi su savim:

- Viską radau, ko ieškojau. Radau daugiau negu ieškojau. Koks gimiau, toks ir likau. Nelaimingas.
  - Ne ten ieškojai, ne to ieškojai. Neradai ir nerasi. Tik kūnas žemėj gali būti laimingas, nes jis iš žemės, o siela niekuomet, kol ji ne pas Dievą, nes ji iš Dievo. Tu esi tavo siela. O Dievo nėra.
  - Tai kas tuomet tūno manyje ir verčia rékti naktimis? Verčia lįsti iš kūno nežinia kur ir kam? Nekęsti savęs verčia? Akis išsidraskyti, nes jos nematė kelio, kuriuo eiti man reikia. Štai kalnas. Užlipsiu į jį, į pačią viršūnę, ir kelią pamatysiu. Laimingas būsiu. Pamilsiu save.
  - Nepamilsi. Nesi meilės vertas. Nėra tau tokio kalno, į kurį užlipti galėtum. Uždusink savyje tai, ką vadini Dievu. Tai Jis verčia tave lipti į kalną be viršūnės. Būsi tik kūnas ir tik tuomet būsi laimingas. Čia, žemėj. O gal manai, kad būsi laimingas kitur? Linkiu tau tuo patikėti. Paskutinius žodžius žmogus sako sau balsu, pilnu sarkazmo.
-

Mano Močiutė, mamos mama, man sakė, kad Dievas yra. Ir aš tikėjau. Mokykloje man sakė, kad Dievo nėra, ir aš tikėjau taip sakančiais. Dabar aš nežinau, kas tai yra „nėra“ ir kas tai yra „yra“. Nesuprantu. Nes galvoju.

- Šalia širdies, ties stuburu, jaučiu „tai“, kas kankina mane dieną ir naktį, ir tik tada, kai nupaišau gražų paveikslėlį, apdovanoja mane nežemiška palaima. Ar „tai“ yra?
- Ne. „Tai“ nėra. Tai tik tavo iliuzija. Aha. Nėra. O mano iliuzija? O ji yra? Jeigu mano iliuzija mane baudžia ir apdovanoja – ji yra. To negalėtų daryti nesantis. Ji – mano Dievas. O Nietzsche man nerūpi. Jeigu jo Dievas mirė, tai tegul jis Jį laidoja. Aš savo Dievo nelaidoju. Jis mano principas. Mano Tao. Būtis ir nebūtis. Esantis ir nesantis. Sukūręs viską iš savęs. Daiktus Jis padarė iš savo nebuvimo. Daiktų daiktams nėra.

Aš tas, kuris esu, – sakė Dievas Mozei. Žmogui Dievas davė esmą. Dalelę savęs. Mano Dievas yra. Nes Jis mane padarė. Ir aš esu. Esu, nes paveikslėlius paišau. Toks mano buvimas. Gal todėl aš žmogus. Nežinau.

-
- Dieve, viskas, kas gyvuliška, man be galo artima, tai kodėl aš žmogus?
  - Nes esi nelaimingas.
Teisus mano Dievas. Laimingas būnu tik tada, kai elgiuosi kaip gyvulys.
Žmogau! Išleisk gyvulį, esantį savyje, į laisvę ir būsi laimingas. Nietzsche teisus.
Kai linkiu žmogui laimės, iš tikrųjų sakau jam – tapk gyvuliu.

Dievas – tai dvasia. Taip sakoma ir aš tuo tikiu. Padarė Dievas žmogaus kūną iš saujos žemės dulkių ir dalelę savęs įpūtė į žmogų, kad ir jis dvasią turėtų. Ir tapo žmogus gyvas. Ir sielą žmogui Dievas davė, kad dvasią su kūnu sujungtų. Čia pritariu Hegeliui. Siela – tai AŠ. Ne aš – Mikalojus Viltis, bet AŠ apskritai. Šeši milijardai sielų, šeši milijardai AŠ. Siela – tai žmogaus džiaugsmas ir liūdesiai. Žmogaus norai ir nenorai, dvasios ir kūno pagimdyti. Kiekvieno žmogaus kitokie. Aš tikiu siela, aš ne toks kaip Voltaire'o aprašytas anatomas Sidrakas, kuris skrodamas žmones nepastebėjo jokių sielos apraiškų, todėl netiki siela. O ilgesį, liūdesį, meilę, pyktį, sąžinę, pavydą, protą jis pastebėjo? Skrodamas žmogų, žmogaus jis nepastebėjo. Be to, siela palieka kūną, kai žmogus miršta. Anatomui Sidrakui reikėjo ne lavoną skrostiti, o gyvą žmogų. Gal būtų sielą pastebėjęs.

-
- Siela nemirtinga, iš sakyklos sako žinantieji. Žmogaus kūnas mirs, bet jo siela, jo AŠ, jo norai ir nenorai, džiaugsmas ir liūdesiai yra nemirtingi. Toks nemirtingumas.
- Klysti, – man sako. – Tavo norai ir nenorai, tavo džiaugsmas ir liūdesiai mirs kartu su tavo kūnu. Tik tavo siela, tavo AŠ nemirtingi.
  - Tuomet aš savęs nepažinsiu rojuje. Tuomet aš būsiu ne aš, o aš visiškai išnyksiu. Teisuolis buvau žemėje, stengiausi, o rojuje lepinsis kitas? Ne. Dievas teisingas. Jis sukurs man individualų rojų,

kuriame man su savo liūdesiais ir džiaugsmiais bus gera. Kiekvienam teisuoliui bus kitas, tik jam skirtas rojus.

- .....
- Sakyk, o Žmogėdra, kokio rojaus norėtum?
  - Mano Dieve, norėčiau rojaus, kuriame būtų daug žmonių, kad galėčiau juos valgyti.
  - Gyvenai teisingai, taip, kaip mano duota prigimtis liepė tau. Sukursiu tau rojų, o Žmogėdra, kur bus daug skanių ir maistingų žmonių. Sotus būsi ir laimingas. Pavyzdžiu paėmiau žmogėdrą todėl, kad jie yra tikrieji žmonės, nes Feuerbachas (jei neklystu) teigė, kad žmogus yra tai, ką jis valgo. Aš valgau košę.

.....

Vis sakau: „Mano Dievas.“ Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą. Jeigu Dievas būtų vienas, visi žmonės būtų vienodi. Todėl galima manyti, kad kiekvienas žmogus turi savo Dievą Kūrėją, sukūrusį jį kitokį, ir ne tik rojų, bet ir pasaulį jam kitą. Todėl nesmerkiu žmogaus, kuris, mano galva, yra neteisingas. Jo pasaulyje kitos tiesos. Jo pasaulyje kitaip elgtis reikia. *Juk sielai kiekvienai pasaulis kitas; ir sielai kiekvienai kita siela yra anas pasaulis.* Štai taip Zaratustra kalbėjo.

Tam tikru požiūriu pasaulis yra toks, sako Einsteinas. Tam tikras požiūris yra žmogus. Šeši milijardai žmonių, šeši milijardai požiūrių ir tiek pat pasaulių.

.....

Apaštalas Paulius sako, kad Dievas nulipdė žmones kaip puodžius puodus. Puodą, kuris esu aš, kankina trys nežinojimai:

1. Ar gali žmogus dėti į puodą save, ką nori? Ar suteikė jam Dievas tokią galią? Nežinau.
2. Ar tie, kurie aplink puodą, deda į jį, ką nori? *Tabula rasa.* Taip mano Johnas Locke'as. O aš nežinau.
3. Ar žmogus rieda nuo kalno kaip akmuo, kol sustoja? Nežinau. Locke'as, mano galva, klysta: „Pasodink sėklą ir išaugs bulvė arba rožė, žiūrint į kokią dirvą sėklą pasodinsi.“ Genialių tėvų vaikai nebūna genialūs. Kodėl gi genialūs tėvai neįrašo savo genialumo į *tabula rasa*?

Jeigu Locke'as teisus ir žmogus tėra akmuo, riedantis nuo kalno, tada ramu. Tada aš esu nekaltybė ir galiu saldžiai miegoti teisuolio miegu.

Paskutinis teismas. Žmogaus Sūnus, iš kurio burnos styro dviašmenis kalavijas, sako:

- Mikalojų atvedėt? Kam? Jis gi puodas. Jis nepakaltinamas. Puodas neatsako už tai, ko į jį pridėta.

Ne toks mano Dievo teismas. Mano Dievas nulipdė puodą-mane ir tarė:

- Puodas, o Mikalojau, esi. Dėk į save dešras arba žvaigždes. Ką nori. Būk dešrų valgytojas arba žiūrėtojas į žvaigždes. Nesvarbu. Vis tiek aš tave mylėsiu, savo kūrinį. Nevisagalį ir nevisažinį. Panašų į mane. Būsi išteisintas.

Mano Dievas yra mano draugas, nevisagalys ir nevisažinis. Jeigu Jis žinotų kiekvieną mano ateities akimirką, aš būčiau bevalis mechanizmas ir Dievas manęs nemylėtų ir su manim nedraugautų. Neįdomu Jam būtų. Ir aš su Juo nedraugaučiau. Juk ir savo ateitį Jis tiksliai žinotų ir taip pat būtų bevalis mechanizmas. Jo ateitis būtų nulemta Jo paties žinojimo.

Visagalys ir visažinis Dievas tarė:

- Rytoj lis. Ir visagalys Dievas negali padaryti taip, kad rytoj šviestų saulė, nes tai reikštų, kad visažinis Dievas klydo sakydamas, jog rytoj lis. Visagalys negali. Visažinis klysta. Jeigu Dievas žinotų ateitį, negalėtų jos keisti. Ir ateitis būtų kaip praeitis. Ne žmogaus valioje. Ir ne Dievo valioje. O gal Dievas gali keisti praeitį? Priežastį? Kartu ir pasekmę? Galbūt Dievas gali lemti ateitį, ir žmogaus gyvenimą, bet nenori, nes neįdomu Jam būtų. Gal Jam įdomu paristi akmenį nuo kalno ir žiūrėti, kur jis nuriedės.

Deistai taip mano.

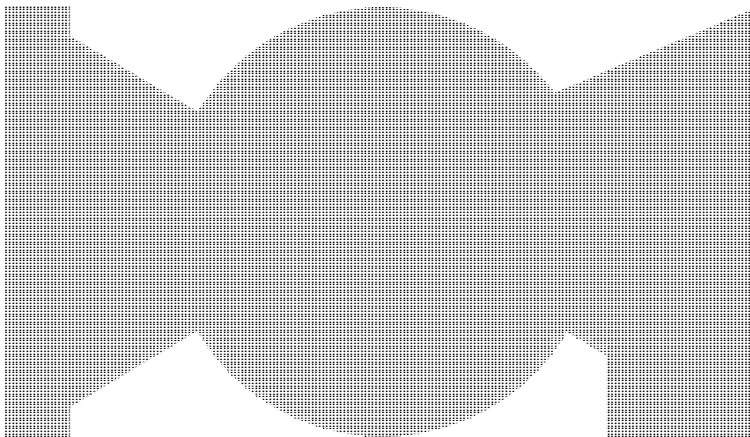
Eina Skruzdėlė be kelio, savo kryželį sunkiai neša.

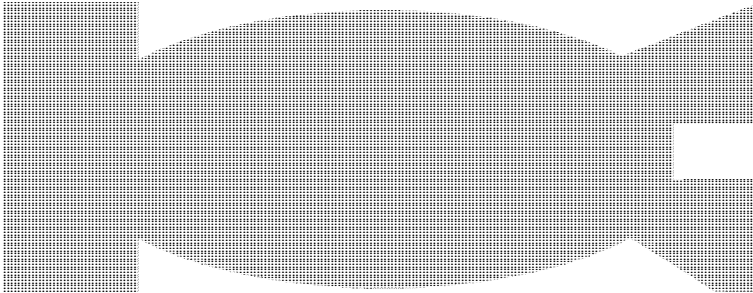
- Parodysiu tau kelią, kryželį padėsiu nešti, – sako Dievas Skruzdėlei.
- Ačiū, mano Dieve. Kelią pati susirasiu ir savo kryželį pati nešiu.

- Gerbiu tave, Skruzdėle. Nuneši savo kryželį sau ant kapelio.
Ir aš nešu kryželį asfaltuotu savo gyvenimo keliu. Lengvas mano kryželis. Iš putplasčio. Šokinėju kaip Žiogas.
-

Ar gali visagalis Dievas negalėti? Kvailas paradoksas. Postringavimai. Popfilosofija. Protingauju ir pats savo protingavimais netikiu. Jeigu man pasakytų, kad tiesos, kurias rašau, yra tiesos – nuoširdžiai nustebčiau. Netiesą kalbu, bet nemeluoju, nes kalbu tai, ką galvoju. Tokie mano rašiniai. Nežinau tiesų. Noriu tik, kad mano tiesos atrodytų kaip tiesos. Nežinau, kas aš. Čiupinėju save kaip keturi neregiai dramblių ir bandau suprasti, ką čiupinėju. Ar mano AŠ yra priedas prie pilvo, ar pilvas yra priedas prie mano AŠ. Vienas mano AŠ – pilve, kitas mano AŠ – galvoj, o per vidurį, ties stuburu, – Dievas. Nemirtinga siela mano tarp pilvo ir galvos, kokią man Dievas davė. Dievas kuria ir naikina. Galbūt vienam žmogui Jis įpučia dalelę savęs – kūrėjo, kitam – naikintojo? Kad žmonės skirtingi būtų, kaip raidės. Kad žodį būtų galima parašyti.
Pirmiausia buvo žodis.

- Ar sukūrei, ką galėjai? Ar sunaikinai, ką galėjai? – klausia žmogaus Dievo dalelė, esanti jame.
Tą klausiančią dalelę vadinu svetimu žodžiu – dūšia. Miegoti naktimis ji man kartais neleidžia. Tiek apie ją ir težinau.
Suteikė man Dievas ypatingą nežinojimo talentą.

-
- Pasakyk man tiesą, Dieve.
  - Nesakysiu tau tiesos, o Mikalojau, kad viltį turėtum.
  - Nereikia man vilties. Tiesos noriu.
  - Tiesa danguje. Statyk Babelio bokštą, kad dangų pasiektum.
Pasieksi juodą tuštumą.
-

Jeigu mano žmona Nijolė būtų žinojusi apie mane tiesą, nebūtų už manęs tekėjusi, nes tiesa veda į nusivylimą. Tiesą žinantys žmonės sakė jai, kas aš esu, bet ji norėjo pati sužinoti. Ji kaip mano dukrytė Emilija. Pirmas dukrytės žodis buvo „mama“, o kiti du žodžiai buvo „aš pati“. Ir aš toks. 1949 metais mano pusseserei Laisvei, rašytojos Aldonos Liobytės dukrai, nupirko žydraakę lėlę, kuri gulėdama užsimerkdavo, o sėdėdama atsimerkdavo. Stebėjausi. Negyva lėlė gali užmerkti ir atmerkti žydras akis?! Kaip? Paėmiau peilį, nupjoviau lėlei galvą, pažiūrėjau į jos vidų ir supratau kaip. Man sakė, kad nereikėjo pjauti lėlei galvos. Apie tai, kas vyksta lėlės galvoje, reikėjo paklausti išmintingų žmonių. Jie būtų man paaiškinę. Bet aš pats norėjau sužinoti. Būdas, kuriuo mašinau savo pažinimo troškimą, buvo nepriimtinas išmintingiems žmonėms, ir su manim pasielgė taip, kaip Dievas mokė: *Tas, kuris myli savo sūnų, laiku jį baudžia. Tas, kuris gaili savo sūnui rykštės – nekenčia savo sūnaus.* Skausminga yra sužinoti tiesą. Ir pavojinga. Tiesa graži, kaip Gralio taurė, kurios niekas nematė. Glosto mažas vaikelis gražią gyvatės galvą, tiesą nori sužinoti.

Nereikia man žinoti tiesos. Kam? Pakeisti jos negaliu. Prisisitaikyti tenka. Tiesa paverstų mane prisitaikėliu. Ieškau jos, bet nenoriu atrasti. Ką gi veikčiau atradęs? Avis auginčiau? Noriu būti Odisejas, niekad negrižęs į Itakę. Amžinas žydas noriu būti, kad Dievo tautos kančias būčiau iškentėjęs. Sizifas noriu būti. Tik akmuo kad būtų vis kitas. Ir kalnas kitas.

.....
Atskleidęs tiesą apie lėlės akis, nusivyliau. Tikėjausi stebuklo, o jo nebuvo. Nebūna stebuklų. Tik stebuklo laukimas būna. Gražiausia dovana, žmogui Dievo dovanota. Pjaudamas lėlei galvą ir akimirką prieš pažvelgdamas į jos vidų patyriau nuostabų išgyvenimą, kurio neužmirštu iki šiol. Ir nusivylimą, kurį patyriau tiesą sužinojęs. Todėl dabar vertinu ne tiesą, bet akimirką prieš tiesą. Noriu nesibaigiančios akimirkos. Oscaras Wilde'as sakė, kad ne tik tiesa, bet *visi keliai veda į nusivylimą*. Todėl lendu į pelkę, kur kelių nėra. Neieškau tiesos, ieškau ieškojimo. Ieškojimas gimdo mintis. Jos atskrenda ir nuskrenda, kaip paukščiai. Kai užrašau mintį, tai lyg paukštį pagaunu. Skubėti reikia. Kad nespėtų nuskristi. Kaip tik dabar dvi atskrido. Vėl apie kelius: „Visi keliai veda į mirtį, jeigu Dievo nėra. Visi keliai veda į gyvenimą, jeigu Dievas yra.“ Ne šiaip sau Dievas, bet toks, kokio aš norėčiau. Patogaus Dievo noriu, o nepatogios tiesos nenoriu. Pas Dievą bėgu, kad nuo tiesos pabėgčiau. Nuo mirties. Tiesa, kaip ir mirtis – nevaisinga. Minčių negimdo.

Visada žinojau, kad mirsiu. Tik tą tiesą ir žinojau. Protas mano žinojo, bet ne širdis. Žinoti ir suvokti – ne tas pat. Širdis suvokia. Baisu pasidarė, kai mano vargšė širdis pajuto mirtį šalia. Paskui baimė praėjo. Mirtis įdomi pasidarė. Kaip ji atrodo, nekantrauju sužinoti. Senatvė prasideda, kai žmogus pajunta mirtį. Pasaulis, kurį greitai reikės palikti, gražus pasidaro.

.....
Mirtis žmogų atveria visur esančiam pasaulio grožiui. Ant žemės gulinčio šiaudelio grožiui. Tapytojas Algimantas Švėgžda, pabuvojęs labai arti mirties, pamatė, koks gražus yra šiaudelis. Tik tada jis sukūrė geriausius savo kūrinius. Sukūrė nieko nekurdamas, tik paisydamas šiaudelį, kokį jį Dievas padarė. Tik nepūvantį. Nemirtingą šiaudelį nupaisė. Nieko nekurdamas amžinybę sukūrė. Sustabdė *akimirką žavingą*.

Tiesos, kurias rašau, yra iš pasaulio, ne mano jos. Skaitau mažai. Skaitinėju. Nenoriu proto skolintis. Atverčiu protingą knygą, perskaitau protingą mintį, bet neskaitau aiškinimo. Pats bandau išsiaiškinti. Iš tų aiškinimų vieną knygą jau parašiau. Pavadinau ją „Tortu“. Tortai susiję su šviesiausiais mano gyvenimo prisiminimais. Mano vaikystėje jie buvo saldūs ir gražūs, išpuošti rožėmis ir lelijomis. Šlapi. Daug skystimo juose buvo. Tai jie suformavo mano skonį, grožio supratimą ir gyvenimo tikslus. Ir svajones. Stengiausi, kad ir mano knyga būtų panaši į vaikystės tortus. Kad būtų tokia pat puošni, saldi ir lengvai virškinama. Gal man ir pavyko. Gal. Dvi mergaitės mokinės – Grita ir Roberta – ruošėsi gerti šampaną. Ant stalo gulėjo mano „Tortas“. Mergaitės atvertė knygą, ėmė skaitinėti ir perskaitė iki galo. Net šampaną užmiršo. Sakė, kad labai juokingi rašinėliai, bet juose yra ir filosofijos. Kai žmogus juokiasi, jis laimingas. Knygelė nors trumpam padėjo mergaitėms pasiekti gyvenimo tikslą – laimę. Ir dar. Mergaitės ne šampaną gerė, o filosofiją skaitė. Filosofijos pergalė prieš šampaną. Kas patikėtų?

Labai mėgstu plojimus. Man visą laiką norisi įrodinėti sau, kad esu vertingas. Manau, jeigu man ploja, vadinasi, aš plojimų vertas.

Aš pats tai labai abejoju.

Paplojo man už „Tortą“. Paskui plojimai nutilo ir man pasidarė liūdna. Iš to liūdesio dabar verdu sriubą. Ir iš mintelių. Taip ir pavadinau savo antrą knygą – „Sriuba“. Dvi žmonos gastronome nuperka tų pačių visiems žinomų produktų ir iš jų išverda dvi skirtingo skonio sriubas savo vyrams. Taip ir aš. Mano virtuvėje virtos visiems žinomos mintys. Gal kiek kitokio skonio. Taigi.

- .....
- Mikalojau, tu dar gyvas?! Ką veiki?
  - Paveikslėlius paišau ir galvoju, kas yra ir ko nėra. Kuo daugiau galvoju, tuo mažiau suprantu, arba tuo daugiau suprantu, kad kas yra ir ko nėra, ne man suprasti.
  - Ne pirmas tą sakai.
  - Ne pirmas tą sakau. Bet ne todėl, kad girdėjau kitų sakymus. Pats tuo įsitikinau. O tai visai kas kita. Reikia labai daug galvoti, kad nieko nesuprastum.

Gimiau Žvėryne 1944 metais.

Žvėrynas – tai ne zoologijos sodas, tai Vilniaus rajonas.

Buvau vaikas, paišiau paveikslėlius,
vėliau buvau menininkas girtuoklis, nepripažintas genijus.

Tada nupaišiau geriausius savo paveikslus.

Paskui buvau pripažintas dailininkas, bet jau nebe genijus.

Vilniaus dailės akademijoje mokiau studentus meno,
nors nežinau, kas menas yra.

O dabar nežinau nieko.

Iš savo nežinojimo knygą parašiau ir pavadinau ją „Sriuba“.

Mano virtuvėje virtos visiems žinomos mintys.

Gal kiek kitokio skonio.

Cogito ergo sum.

Nusibodo galvoti. Nusibodo būti. Ir nežinoti nusibodo.

Kai buvau jaunas, žinojau.

„Sugrįžki, jaunyste, alyvom sužydėk!“

Mano vaikystės draugė Alma,

išgirdusi mano ilgesingą aimaną, paklausė:

„Nejaugi nori būti jaunas ir durnas, o ne senas ir išmintingas?“

„Noriu būti, – atsakiau savo jaunystės draugei Almai, – senas ir durnas.“

Kad žinočiau. Kad nereikėtų galvoti, kad galėčiau ramiai negyventi.

Galvojimas – blogis. Gyvenimas – blogis.

Tie, kurie žino, negyvena.

Jiems pasisekė.

